

auxilium gratiæ ad talem actum eliciendum. Imo sunt qui dicant adeo esse naturalem hunc actum Angelo, ut sit etiam illi necessarius quoad exercitium. Ex quo aliqui addunt etiam in Angelis malis esse hunc amorem. Sed hoc posterius improbable est de amore amicitiae, quidquid sit de amore concupiscentiæ. Cum enim amor amicitiae et super omnia includat voluntatem placendi Deo in omnibus, et servandi ejus præcepta, quomodo potest in dæmonibus manere? Quamvis ergo illi Angeli velint Deum, quatenus sine illo ipsi esse non possunt nec operari, nullo vero modo illum diligunt ex benevolentia naturali, cum potius illum odio habeant. Neque est aliquid quod cogat dicere illum amorem naturalem esse necessarium quoad exercitium, etiam in Angelis bonis, seu non malis, attenda sola rei natura, quamvis, secluso impedimento peccati et obstinationis, verisimile sit raro aut nunquam ab illo actu cessare, de quo in propria materia latius.

17. *Rursus id ostenditur de homine in dicto statu.*—*D. Thomas explicatur.*—De homine in natura integra idem docuit divus Thomas, dicta q. 109, a. 3, ubi ait potuisse hominem in natura integra diligere Deum super omnia sine gratia, licet non sine auxilio Dei moventis. Quod aliqui exponunt sine gratia habituali, non vero sine auxilio speciali per motionem gratiæ. Sed hanc expositionem jam supra exclusimus, et ostendimus D. Thomam excludere omnem gratiam, vel (ut ibi loquitur) omne gratuitum donum. Quæ vox in rigore comprehendit quaecumque motionem gratiæ. Omnem ergo illam excludit, et solum generalem concursum, quem nomine auxilii Dei moventis intelligit, requirit. Et in hoc puncto est hic sensus manifeste necessarius, tum quia D. Thomas ibi commemorat doctrinam de Angelis, quibus hominem in natura integra in hoc æquiparat; tum etiam quia in hoc constituit differentiam inter hominem integrum et lapsum: si autem homo integer indigeret speciali auxilio, nullum esset discrimen, quia etiam homo lapsus potest elicere hunc actum sine habitu gratiæ, cum auxilio speciali. Atque ita intellexerunt et secuti sunt D. Thomam Conrad., Cajet., Medin. et Valentia, et idem docent Bonavent. 2, d. 3, art. 3, q. 1, et d. 29, q. 1, ad 2; Alens. 2 p., q. 96, memb. 1, et reliqui Theologi communiter, quos in sequenti capite latius allegabimus. Hoc etiam probat ratio facta de Angelis, quam D. Thomas paucis verbis complectitur, quia diligere Deum est quiddam connaturale

homini: homo autem in statu naturæ integræ poterat operari, virtute suæ naturæ, bonum quod est sibi connaturale, absque superadditione gratuiti doni, et ideo non indigebat tali dono ad diligendum Deum naturaliter super omnia, sed id virtute suæ naturæ facere poterat. Quæ ratio immediate concludit quoad intrinsecam facultatem et potentiam physicam, supponit autem in eo statu non fuisse futura impedimenta, quæ nunc sunt in natura lapsa, et ideo simpliciter de potestate physica et morali recte concludit. De homine vero in natura lapsa, atque etiam in pura, est specialis difficultas, quam in sequenti capite commodius tractabimus.

18. *Contra probatam assertionem immerito citantur Gregorius, Abulensis et Virvesius.*—Contra hanc vero assertionem citatur Gregor., in 2, d. 29, q. 7, in princip., conclus. 2, quatenus ait Adam non potuisse facere opus morale bonum sine auxilio speciali. Citatur et Abul. Math. 19, q. 177 et sequentibus, et Alphonsus Virvesius, contra Luther., Philippica 5. Verumtamen Gregorius, paulo post, explicat illud auxilium non distingui a donis quibus natura integra et vires ejus illæse constituebantur. Qua expositione non contentus, paulo infra addit gratiam habitualem, dicitque fuisse sufficientem absque alio speciali auxilio ad bene operandum, unde in illo statu non postulat illam specialem motionem qua Deus applicet voluntatem ad volendum bene, quam in statu naturæ lapsæ requirit, ut ibidem exponit. Cur vero postulet habitum gratiæ, si illa non influit in actum, nec Deus per specialem motionem, non video; cum habitus ipsi, præsertim infusi, non operentur, parum aut nihil juvent. Solum ergo potuit requiri gratia in illo statu, quatenus fundamentum fuit justitiæ et integritatis naturæ, ut supra vidimus, et ita revolvimur in priorem expositionem, quæ fuit Magistri. Nos autem non negamus adjutorium illorum doctorum, sed dicimus ultra illa non fuisse necessariam specialem gratiæ motionem, quod etiam Gregorius fatetur. Abulensis autem loquitur de auxilio generali, ut sæpe dixi, et fortasse de eodem loquitur Virvesius, quem videre non potui, quamvis horum auctoritas, etsi contrarium sentirent, receptissimæ assertioni obstare non posset.

19. *Assertio altera de amore concupiscentiæ.*—Ultimo, ex dictis concluditur posse liberum arbitrium per se spectatum, et sine impedimento peccati, diligere Deum super omnia,

etiam amore naturali concupiscentiæ, eo modo quo ille amor esse aut dici potest super omnia. Hoc ex hypothese probatur facile, quia longe difficilius est amare Deum amore amicitiae quam concupiscentiæ: ergo si liberum arbitrium, non infirmatum per peccatum, potest naturaliter amare Deum per benevolentiam, perfecto modo et super omnia, a fortiori poterit amorem naturalem concupiscentiæ Dei habere perfecto modo, ac proinde super omnia, quantum amor ille capax fuerit.

20. *Quomodo et super omnia et in concupiscentia amor esse possit.*—Difficultas autem est in explicando quomodo amor ille possit esse super omnia. Et ratio difficultatis est, quia amor concupiscentiæ ad Deum est amor benevolentiae hominis ad seipsum, et ita illo amore magis se amat homo quam Deum, quia in omni concupiscentia plus amatur persona cui concupiscitur bonum, quam ipsum bonum concupitum: quia cui bonum amatur, simpliciter et per se amatur; ipsum autem bonum quod illi amatur, non simpliciter, sed solum ut sit bonum alterius. Unde D. Thom. 1. 2. q. 26, art. 4, illum vocat amorem simpliciter, hunc secundum quid.

21. *Vera resolutio datur et declaratur.*—Nihilominus dicendum est etiam amorem concupiscentiæ Dei esse posse in suo genere super omnia. Ita refert D. Thom., 1 p., q. 65, art. 5, et dicto Quodlibet. 1, art. 8, et quoad hanc partem non improbat. Et ex parte idem sentit Alensis, 2 part., quæst. 30, memb. 1, art. 2, § 2. Et declaratur breviter, nam imprimis si comparatio fiat ad omnia alia bona quæ homo sibi concupiscit, magis debet diligere Deum amore concupiscentiæ quam cætera bona, quia Deus est majus bonum hominis, quam cætera bona creata, etiam ipsi homini intrinseca, quia non solum bonum divinum nobilius in se est, sed etiam est majus bonum ipsius hominis, quia neque ipsum esse posset esse bonum hominis, nisi Deus ipse esset ejusdem hominis bonum. Deinde homo amat sibi Deum tanquam ultimum finem quo frui appetit, non autem sic appetit cætera bona; imo nec seipsum, quia magis vult Deo frui quam se, si recte amat Deum etiam amore concupiscentiæ, et sub hac ratione etiam diligit homo Deum hoc amore plus quam se. Atque hinc habet etiam hic amor aliam perfectionem, propter quam potest dici super omnia, si sit efficax, nam secum affert intentionem efficacem acquirende beatitudinem, quæ in Deo consistit: unde etiam includit voluntatem ab-

solutam servandi præcepta Dei, et cavendi peccata quæ ab illo avertunt, quamvis non propter ipsum, sed propter bonum appetentis; hoc autem satis est ut in suo ordine talis amor sit super omnia, id est, super omnia bona, quæ illi bono beatifico etiam intra naturalem ordinem possent repugnare.

22. *Ad difficultatem in num. 20.*—Neque obstat quod homo diligat Deum sibi, et propterea dici possit eo amore plus se diligere quam Deum. Quia, ut Alensis supra dixit, illa non est duplex dilectio, sed una, quæ simul ad Deum et hominem terminatur, et ideo non recte fit comparatio, nam respectu utriusque potest dici maxima in suo ordine, scilicet, respectu Dei, ut boni concupiti, et, respectu sui, ut subjecti cui concupiscitur illud bonum. Et hanc etiam responsionem attigit D. Thom. 1. 2, q. 2, art. 7 ad 2, unde ex illa comparatione solum concluditur per illum actum hominem amare se amore amicitiae, Deum vero solo amore concupiscentiæ, quod non est inconveniens, quia satis est quod alio actu perfectiori possit homo diligere Deum amore amicitiae, et quod id faciat quando oportuerit, neque enim tenetur semper perfectissimum amorem exercere. Præterea, quia eo modo quo potest fieri comparatio, illa doctrina D. Thomæ, quod amor benevolentiae est amor simpliciter, et concupiscentiæ secundum quid, habet locum in bonis creatis, non vero in bono increato, quod est Deus, ut dixi disp. 23 Metaphysicæ, sect. 2, n. 8; et idem dixit Medina 1. 2, q. 2, a. 7, in fine. Ratio autem optima est, quia quando homo amat Deum sibi, licet in uno genere referre videatur Deum ad se, non tamen ut ad finem, sed ut ad subjectum perficiendum tali bono, ut recte notavit Cajet. 2. 2, q. 17, art. 5; et nihilominus eodem amore virtute refert homo seipsum ad Deum tanquam ultimum finem quo frui appetit, quæ habitudo multo perfectior est, et ideo etiam illo amore magis diligitur Deus simpliciter loquendo. Quæ omnia cum proportionem applicata in naturali amore concupiscentiæ Dei locum habent.

23. *Ad primam rationem adversariorum in num. 2.*—*Instantia excluditur.*—Superest ut ad rationes contrariæ sententiæ in principio factas respondeamus. Ad primam, jam capite præcedenti ostensum est illud dictum Aristotelis habere locum in bonis privatis, seu respectu amicorum, qui sint particulares personæ, non vero respectu Dei, cujus amor esse debet regula et mensura cujuscumque amoris creaturæ, etiam sui ipsius. Et quamvis verum

sit fieri non posse quin talis amor Dei, et quidquid ex illo fit, non sit per se honestum, ac proinde sit etiam magna perfectio ipsius diligentis, nihilominus hæc ipsa perfectio non est directe amata per talem amorem, sed quasi reflexe, saltem virtualiter, quatenus qui directe amat aliquod bonum, necessario amat ipsum amorem, ideoque hoc non impedit, quominus Deus ipse per talem amorem directe propter se diligatur. Instabit forte aliquis, quia si ille amor non esset honestus, non ita amaretur Deus; ergo non magis diligitur Deus quam honestas talis amoris. Hæc vero obiectio etiam fieri potest contra amorem charitatis, est autem parvi momenti, quia conditionalis illa est ex hypothesi impossibili, quæ destruit obiecti diligitatem; nam si amor super omnia Dei non esset essentialiter honestus, nec Deus esset ita diligitus secundum rectam rationem, et ideo conditionalis illa nihil obstat quominus talis amor Dei sit super omnia, quia potius hinc habet quod sit honestissimus, et quod hæc perfectio ab ipso inseparabilis sit.

24. *Ad secundam rationem in num. 3.* — Ad secundam rationem, quæ est Scoti, respondetur negando consequentiam quæ ex parte obiecti fiebat, a Deo cognito ut auctore naturæ, ad Deum cognitum ut auctorem gratiæ. Quæ illatio, si esset alicujus momenti, potius probaret dilectionem charitatis non esse in sua specie vel substantia supernaturalem, quam quod dilectio Dei, ut auctoris naturæ, supernaturalis sit, et ad hoc inducitur argumentum illud ab Scoto, ut libro sequenti videbimus, ad quem locum hæc difficultas magis spectat. Defectus autem illationis est, quia quando Deus proponitur amandus ut auctor et finis supernaturalis, non proponitur sub ratione excellentioris boni ejusdem ordinis, sed sub ratione boni alterius ordinis, et principium a quo, ut sic spectato, natura non pendet, neque cum illo habet necessariam connexionem aut communicationem talis ordinis, et ideo natura per se est insufficientis ad Deum sub tali ratione propositum amandum, præsertim propter se et super omnia. Quod a posteriori declaratur, quia amor Dei sub tali ratione includit propositum servandi omnia præcepta supernaturalia, quod est omnino supra vires naturæ, ut postea latius dicemus. Atque ita cognitio Dei per fidem, vel per rationem naturalem, multum confert ad distinctionem harum dilectionum, non tam propter diversum modum cognoscendi evidentem vel obscurum, sed propter diversam rationem obiecti, quam fides

credit, et ratio non potest attingere. Et ob eandem rationem, quamvis bonitas vel perfectio Dei, quomodocumque apprehensa et ad Deum comparata, ipsi connaturalis sit, nihilominus, comparata ad nostram voluntatem, sub una ratione pertinente ad auctorem gratiæ, est bonum illi supernaturale; sub alia vero pertinente ad auctorem naturæ, est bonum in suo genere nobis connaturale, quia licet infinite excedat nostram naturam, hæc nihilominus habet quamdam intrinsecam necessitudinem cum illo, quia est quædam participatio illius, et ab illo essentialiter pendet, et ad illum tanquam ad ultimum finem naturaliter propendet, quæ conjunctio est sufficiens fundamentum ad naturalem amorem, nam servatur sufficiens proportio inter obiectum et potentiam, ut satis declaratum est.

25. *Ad tertiam in num. 4.* — Ad tertiam rationem, in qua iterum infertur illud inconueniens de dispositione ad gratiam et remissionem peccati, iterum etiam negatur consequentia. Nam quoad eam partem de remissione peccati, imprimis non habet locum in Angelis, in quibus nulla fuit unquam peccatorum remissio. Neque etiam habet locum in homine innocente, sive in natura integra, sive in puris naturalibus, quia licet diligeret Deum super omnia, non se disponderet ad remissionem peccati, cum supponatur illud non habere. Quid autem de homine lapsa respondendum sit, capite sequenti dicam. De dispositione autem ad gratiam facile reddi potest ratio, cur illatio non valeat, quia gratia est supernaturalis forma, hæc autem dilectio est actio aut qualitas naturalis, atque ita est inferioris ordinis; dispositio autem ad formam debet esse ejusdem rationis cum forma, et ideo illa dilectio nullo modo est dispositio proportionata ad gratiam. Et declaratur amplius, quia illa dilectio sistit in Deo ut fine naturali, et radicatur in naturali essentia animæ media voluntate; at gratia est quasi nova natura seu forma altiori modo participans divinam naturam, et ipsa est radix altioris amoris media altiori virtute, quæ est charitas, ideoque amor ille naturalis nullo modo est dispositio ad hujusmodi formam. Alia vero difficultas de homine lapsa in sequenti capite tractabitur.

CAPUT XXXII.

UTRUM IN STATU NATURÆ LAPSAE POSSIT HOMO DILIGERE DEUM, UT AUCTOREM NATURÆ, SUPER OMNIA, SOLIS LIBERI ARBITRII VIRIBUS, ABSQUE SPECIALI AUXILIO GRATIÆ, ET SENTENTIA AFFIRMANS REFERTUR ET FUNDATUR.

1. *Arguitur pro affirmante parte.* — Hoc est præcipuum punctum hujus controversiæ de dilectione Dei naturali, ratioque dubitandi oritur ex dictis: nam in homine lapsa libero arbitrio est sufficiens principium physicum talis actus, et aliunde potest ad illum sufficienter excitari per media naturalia aliquo tempore, et occasione, in qua non occurrant impedimenta, quæ illum actum reddant impossibilem ipsi voluntati; ergo simpliciter potest per voluntatem liberam effici sine speciali auxilio. Diximus enim tantum duobus modis posse aliquem actum esse impossibilem libero arbitrio sine auxilio gratiæ, scilicet physice, propter defectum propriæ virtutis per se ac physice efficientis: vel moraliter, propter magnam difficultatem ortam ex tentationibus et impedimentis occurrentibus: ergo si utraque impotentia cessat in actu dilectionis, nullo modo erit impossibilis, ac subinde absolute fieri poterit viribus naturæ. Jam ergo probatur antecedens, cujus prior pars nota etiam est ex dictis, quia ille actus dilectionis in se spectatus naturalis est, et ideo ad illum efficiendum non deest virtus physica in humana voluntate; unde illam habuit in statu innocentie; ergo eandem retinet in statu naturæ lapsæ, quia voluntas in sua integritate integra mansit, et ideo quoad intrinsecas et physicas vires non fuit imminuta, ut proleg. 4 ostensum est: ergo non deest in homine lapsa sufficiens principium physicum talis actus. Et inde probatur altera pars de sufficienti excitativo; tum quia hujusmodi est naturalis cognitio Dei, quæ ex creaturis desumi potest, ut ex Paulo, Actor. 14, et Rom. 1, supra ostendimus; tum etiam quia dictamen hoc, *Deus est diligendus super omnia*, naturale est et naturalem obligationem inducit: ergo de se etiam sufficienter movet; tum denique quia in statu innocentie hoc fuit sufficiens ad excitandum: ergo etiam nunc de se sufficit, si extrinseca impedimenta non obsint. Denique probatur ultima pars antecedentis ex ipso rerum eventu, non enim semper et in omni brevissimo tempore occurrunt graves tentationes et impedi-

menta, imo aliquando potest homo lapsus vacare naturali considerationi bonitatis Dei et beneficiorum ejus, et nihil actu sentire quod impediatur excitationem amoris ejus: ergo tunc saltem poterit voluntas pro sua libertate in talem actum prodire.

2. *Arguitur amplius.* — Augetur difficultas, quia non est minus potens homo in natura lapsa quam esset in puris naturalibus; sed in puris naturalibus posset sola libertate Deum super omnia diligere: ergo etiam nunc. Minor probatur, quia tunc haberet homo obligationem sic diligendi Deum: ergo posset, et non per auxilium gratiæ, quia in illo statu non daretur: ergo sua facultate cum concursu generali. Quia præceptum non datur nisi de actu simpliciter possibili. Item quia homo tunc veniens ad usum rationis posset honeste instituere vitam suam, alias miserimus esset sine culpa, quod repugnat suavi et sapienti providentiæ: ergo posset sibi proponere Deum ut ultimum finem, in eumque omnes actiones suas dirigere, et proponere illi placere in omnibus: nam sine hoc proposito non potest esse recta vitæ institutio: ergo totum id per vires liberi arbitrii ac rationis naturalis facere potuisset; in illis autem includitur hic amor super omnia: ergo. Confirmatur tandem, quia anima pueri decedentis in solo originali peccato potest diligere Deum auctorem naturæ super omnia, et tamen est in statu naturæ lapsæ: ergo et nunc homo potest, quia est eadem ratio: solum enim est differentia, quod in anima separata cessant concupiscentia et alia impedimenta; sed hæc differentia non pro omni tempore versatur, ut jam proposui.

3. *Predictæ parti affirmanti subscribunt quidam.* — Propter hæc et alia multi graves Theologi huic subscripsere sententiæ, affirmantes posse nunc hominem diligere Deum auctorem naturæ amore benevolentie perfectio, et super omnia. Ita tenent, ex discipulis D. Thom., Cajetan., tom. 1 opusc., tractat. 4, q. 1, qui etiam in hoc excedit, quod nihil distinguit ex parte Dei, sed absolute circa Deum, tam ut naturalem quam ut supernaturalem finem, talem amorem quoad substantiam concedit. A qua sententia non recedit Soto, l. 2 de Natur. et Grat., c. 14, ubi generaliter ait omnem actum qui per gratiam fieri potest, posse a peccatore fieri per vires naturæ quoad substantiam actus. Et sic etiam in 4, dist. 17, q. 5, ad 1, idem affirmat de contritione quoad substantiam actus cum proposito placendi Deo in omnibus. Neque ab illa sententia discrepant